

O czym powinien wiedzieć każdy uczeń klasy fortepianu?

FORTEPIAN

instrument strunowy, klawiszowy

W fortepianie struny rozpięte na stalowej ramie uderzane są młoteczkami obciążonymi [filcem](#). Naciśnięcie klawisza powoduje uderzenie młoteczka w strunę, przenosząc jednocześnie dynamikę uderzenia w klawisz. Natychmiast po pobudzeniu struny młoteczek odbija się od niej i w zależności od siły uderzenia, zatrzymuje się wyżej lub niżej. Pozwala to na szybką [repetycję](#) (uderzanie kilka razy tego samego dźwięku w szybkim tempie), w odróżnieniu od [pianina](#). Po zwolnieniu nacisku na klawisz do struny przyciskany jest tłumik wyciszający jej drgania. W ten dość skomplikowany sposób mechanizm fortepianu realizuje podstawową cechę tego instrumentu odróżniającą go od wcześniejszych instrumentów strunowych, klawiszowych, które nie miały możliwości kształtowania dynamiki dźwięku oraz czasu jego trwania.

Pedały fortepianu to od lewej: *una corda* (piano), *sostenuto* oraz forte (sustain). Najważniejszy i najczęściej używany jest pedał prawy, zwany także pedałem forte lub zwyczajnie – pedałem (ang. *sustain pedal*). Pedał lewy (wł. *una corda* - "jedna struna") zwany także pedałem *piano*, zmienia brzmienie dźwięków na bardziej delikatnej przytłumione. Środkowy pedał często nie występuje w tańszych i starszych modelach fortepianów. Kiedy jednak występuje, jego funkcja może być różna. Standardowo w fortepianach jest to tzw. pedał *sostenuto* i działa on nieco podobnie do prawego. Pedał ten jest rzadko wykorzystywany.

Historia

Pierwsza wzmianka o fortepianie pochodzi z roku [1598](#) z listu Paliariono do księcia Modeny, w którym pisze on o instrumencie nazywając go *Piano e forte*. Nie jest jednak jasne, czy chodziło o w pełni młoteczkowy instrument, czy jakąś odmianę innego tradycyjnego instrumentu.

Twórcą instrumentu, który był protoplastą współczesnego fortepianu, był [Bartolomeo Cristofori](#) (Kristofori). W źródłach podaje się różne daty pojawienia się tego instrumentu pomiędzy [1689](#) a [1709](#), choć najstarszy, zachowany do naszych czasów, egzemplarz pochodzi z roku [1720](#). Najczęściej jednak za datę zbudowania pierwszego fortepianu podaje się [1711](#) rok. Fortepian Cristoforiego zwany *clavicembalo col piano e forte* grający głośno i cicho, posiadał podwójne struny rozpięte na drewnianej ramie, ujęte w prostokątny korpus. Cristofori wyprodukował około dwudziestu tych instrumentów, po czym zaniechał produkcji, prawdopodobnie z powodu braku zainteresowania odbiorców.

Punktem zwrotnym we wczesnej historii fortepianu był entuzjastyczny artykuł autorstwa [Scipione Maffei](#), w którym podane zostały szczegóły techniczne budowy instrumentu. Artykuł był kolportowany w całej [Europie](#). Spowodował powrót zainteresowania rzemieślników budową tego instrumentu. Jednym z nich był Niemiec [Johann Silbermann](#),

który ulepszył konstrukcję fortepianu. Z fortepianem Silbermanna zapoznał się [Jan Sebastian Bach](#) w roku [1730](#), lecz nie wykazał większego nim zainteresowania. Dopiero ulepszony model z [1747](#) zyskał jego przychylność.

Kolejne dziesięciolecia są okresem wzrastającej popularności fortepianu. W całej Europie powstają firmy specjalizujące się w produkcji tych instrumentów.

Ewolucja wczesnego fortepianu w instrument znany dzisiaj była wspólnym dziełem [Ludwiga van Beethovena](#) i londyńskiego wytwórcy fortepianów Broadwooda. Postępująca głuchota Beethovena wymagała głośniejszych instrumentów. Fortepiany Broadwooda, produkowane specjalnie dla Beethovena, stawały się coraz większe i głośniejsze. Ostatecznie wyposażone były w trzy struny dla każdego dźwięku, rozpięte na stalowej ramie. Kształt pudła rezonansowego instrumentu, także zaczął się zbliżać do dzisiejszego. Stopniowo też uległa powiększeniu rozpiętość skali fortepianu. Ze względu na różną długość fortepianów wyróżniamy cztery jego rodzaje (od najkrótszego):

- fortepiany gabinetowe
- fortepiany salonowe
- fortepiany półkoncertowe
- większe niż 240 cm to fortepiany koncertowe (przeciętnie 280 cm, niekiedy spotyka się i dłuższe, ok. 3 m lub nawet nieco więcej).

Od początku [XIX wieku](#) fortepian stał się dominującym instrumentem solowym i pozostaje nim nadal. Literatura pianistyczna zawiera setki tysięcy dzieł i jest częścią dorobku praktycznie każdego kompozytora okresu [klasycyzmu](#), [romantyzmu](#) oraz [współczesnego](#).

Wszechstronność zastosowań tego instrumentu sprawiła także, iż jest on podstawowym instrumentem uzupełniającym w nauczaniu praktycznie każdego innego rodzaju muzyki. W XX w. [John Cage](#) zaczął komponować na fortepian preparowany. Preparacja polegała na włożeniu między struny fortepianu różnych elementów np: śrub, sztuczków, gwoździ itp.

Producenci

Na przestrzeni wielu lat na całym świecie rozwijały się kolejne wytwórnie fortepianów. "Złotym wiekiem" dla budownictwa fortepianowego był wiek XIX. Wtedy to, każda wytwórnia chcąc zdobyć jak największą ilość odbiorców ulepszała swoje fortepiany o kolejne patenty. Do najlepszych światowych wytwórni zaliczamy: [Steinway](#), [Carl Bechstein](#), [Ignaz Bösendorfer](#), [Blüthner](#), [Paolo Fazioli](#), [Yamaha](#), [Kawai](#) i inni. Do najlepszych fabryk do 1945 r. znajdujących się na obecnych terenach Polski zaliczamy: [Krall i Seidler](#), [Arnold Fibiger - Calisia](#), [Bruno Sommerfeld](#), [Fabryka fortepianów Małecki](#), [Ed. Seiler - Legnica](#) i inni.

Ciekawostki

- Największa kolekcja fortepianów w Polsce znajduje się w [Muzeum Instrumentów Muzycznych w Poznaniu](#).
- Johann Sebastian Bach nie napisał żadnego oryginalnego utworu na fortepian.

- Największy fortepian na świecie zbudowała firma Challen w Malezji. Ma 3,5 metra długości, waży 1000 kg, naprężenie strun - 30000 kg.
- Największa na świecie kolekcja miniaturowych fortepianów znajduje się w USA. Jest to Bob Pierce Miniature Piano Collection.
- Bob Pierce "Mr. Piano" (ur. lipiec 1913, zm. kwiecień 1995) był znanym amerykańskim kolekcjonerem i znawcą fortepianów. Wydał m.in. katalog zawierający numery seryjne firm fortepianowych z całego świata "Pierce Piano Atlas". W 1997 r. ukazało się jego 10 wydanie.
- W Opatówku k. Kalisza w Muzeum Historii Przemysłu przy ul. Kościelnej 1 od kilku lat istnieje autorska "Kolekcja fortepianów" Beniamina Vogla utworzona dzięki wieloletnim staraniom jej autora oraz dyrektora Muzeum Romana Hauka.
- Najstarszym fortepianem znajdującym się w Gdańsku jest fortepian skrzydłowy Johann Jacob Konnicke, ok. 1795 z Wiednia. Znajduje się on w [Domu Uphagena](#) przy ul. Długiej 12 (depozyt Muzeum Instrumentów Muzycznych w Poznaniu, Stary Rynek 45/47).
- Pierwsze fortepiany w Gdańsku budowano już ok. 1750 roku (Friedrich Rudolf Dalitz, Rasmus, Jacob Mahowski)
- Najstarsze zachowane w Polsce gdańskie fortepiany pochodzą z pracowni Jacoba Bernharda Wiszniewskiego sen. oraz Friedricha Benjamina Wiszniewskiego jun.
- Najdroższy produkowany obecnie fortepian na świecie to FAZIOLI Model 308. Kosztuje ok. 450 000 PLN
- Całkowite naprężenie strun w fortepianie wynosi od 16 do 20 ton.
- Najstarszy zachowany fortepian, zbudowany przez Bartolomeo Cristofori w 1720 roku, znajduje się w [Metropolitan Museum of Art](#) w [Nowym Jorku](#).
- Najstarszy zachowany fortepian w Polsce, wykonany w roku 1774, znajduje się w Muzeum Diecezjalnym w [Sandomierzu](#).
- W Zamku Ostrogskich w Warszawie gdzie mieści się siedziba Towarzystwa im. Fryderyka Chopina, a obecnie także Muzeum jego imienia na wystawie stałej można zobaczyć (a nawet „dotknąć”) jeden z ostatnich fortepianów pianisty i kompozytora Franciszka Liszta. Klawiaturę tego stołowego fortepianu zawierającego jak to w XIX wieku przyjęto rozpiętość dźwiękową 7 oktaf oraz 2 pedały (a nie trzy jak w pianinach i fortepianach produkowanych obecnie) chroni osłona z polichlorku winylu.